

Aneta Stojić

SEMANTIČKA PRILAGODBA NADREGIONALNIH NJEMAČKIH POSUĐENICA (NA PRIMJERU IMENICA)

dr.sc. Aneta Stojić, Filozofski fakultet, Rijeka, izvorni znanstveni članak

UDK 811.163.42'373.45:811.112.2

Hrvatsko-njemački jezični dodiri rezultirali su velikim brojem njemačkih posuđenica u hrvatskom jeziku i njegovim narječjima. Najveći dio toga leksičkog sloja pripada supstandardu. U ovome se radu želi pokazati semantička prilagodba njemačkih posuđenica koje su na temelju analize njihove prostorne raslojenosti utvrđene kao nadregionalizmi. Različite semantičke pojave pokazat će se na primjeru imeničnih posuđenica, a utvrđene sustavne pojave semantičke prilagodbe prikazat će se na temelju oglednih primjera iz korpusa. Značenje nadregionalnih njemačkih posuđenica provjereno je u recentnim leksikološkim djelima.¹

Ključne riječi: njemačka posuđenica, prostorna raslojenost, semantička prilagodba

1. Uvod

Postojanje njemačkih posuđenica u hrvatskom jeziku rezultat je jezičnih dodira između njemačkoga i hrvatskoga jezika u prošlosti. Još iz razdoblja jezičnih dodira Germana i Slavena, Hrvati nasljeđuju u svoj jezik sveslavenske germanizme². Za vrijeme prvih izravnih hrvatsko-njemačkih jezičnih dodira, u hrvatski jezik preko njemačkoga ulazi manji broj uglavnom latinskih i grčkih riječi vezanih za kršćansku terminologiju, i

¹ Provjere značenja izvršene su u *Velikom rječniku hrvatskoga jezika* Vladimira Anića [1] i *Rječniku hrvatskoga jezika* Jure Šonje et al. [38].

² U slavistici problem germanizama u praslavenskoj jedno je od najistraženijih tema, a problematiku sveslavenskih germanizama među prvima su obradili Herman Hirt 1898. g. u radu *Zu den germanischen Lehnwörtern im Slavischen und Baltischen*, Stender-Petersen 1927. g. u djelu *Slavisch-germanische Lehnwortkunde* i Valentin Kiparsky u svojoj disertaciji *Die gemeinlawischen Lehnwörter aus dem Germanischen* 1934. godine.

nekolicina uglavnom izvornih njemačkih riječi vezanih za kućanstvo³. Uslijed povijesnih okolnosti u kasnom srednjem vijeku u hrvatski jezik je primljen dio njemačkih riječi posredstvom mađarskoga jezika s obzirom na to da je Hrvatska bila povezana s Ugarskom personalnom unijom [42:130]. Kao posljedica prvog kolonizacijskog pokreta njemačkih govornika u hrvatske krajeve, u hrvatskom jeziku ustanovljen je određeni broj njemačkih riječi⁴. Najintenzivnije se posuđivanje njemačkih riječi u hrvatski javlja za vrijeme Habsburške Monarhije i Austro-ugarske države (1527 - 1918). Tada je ostvaren sociolingvistički kontekst za neposredno posuđivanje između hrvatskih i njemačkih govornika na jednom području što se odražava u posuđivanju riječi iz svih oblasti ljudskog djelovanja. Najveći su se rezultati hrvatsko-njemačkih jezičnih dodira odrazili u velikom broju njemačkih posuđenica koje su se infiltrirale u hrvatski jezik i to najintenzivnije u 19. stoljeću, a i danas pripadaju njegovom aktivnom leksiku na supstandardnoj razini. Na temelju iscrpne analize provedene za potrebe izrade doktorske disertacije [35] utvrđen je broj od oko 1300 njemačkih posuđenica koje su evidentirane u svim ispitivanim krajevima. Do ovoga se podatka došlo analizom njemačkih posuđenica u pojedinim mjesnim govorima Hrvatske, a korpus je stvoren na temelju: 1) lingvističkih radova koji s različitih gledišta obrađuju njemačke posuđenice u mjesnim govorima⁵, 2) na temelju suvremenih rječnika raznih mjesnih govora⁶ i 3) dodatnim ispitivanjem informanata određenih krajeva Hrvatske, osobito područja Istre, Dalmacije i Gorskog kotara, kako bi se nadopunio korpus.⁷

Pokazalo se da najveći broj njemačkih posuđenica postoji u zagrebačkom govoru (61 %) što je objašnjivo na temelju povijesnih čimbenika. Druga regija po zastupljenosti njemačkih posuđenica je Podravina (58 %), a zatim slijede Kvarnersko primorje (56 %), Slavonija (55 %), Gorski kotar (54 %), Lika (54 %), Dalmacija (39 %). Najmanje je njemačkih posuđenica evidentirano u Istri.

³ Pokršćavanje hrvatskoga naroda koje su provodili franački svećenici nije u jezičnom smislu ostavljalo toliko tragova s obzirom da je crkveni jezik bio latinski jezik. Zasigurno je veći trag ostao na području kulture i civilizacije [46:313].

⁴ U želji da unaprijedi državu, ugarski kralj Stjepan Sveti (998. – 1035.) svojim zakonskim dekretima pozivao je strane zanatlije litalice da kao gosti (*hospites*) dođu u njegovu zemlju i tu se nastane i ostanu živjeti i raditi [6: 85].

⁵ Đurđevac: Velimir Piškorec [30, 31]; grad Zagreb: Thomas Magner [25], Zrinjka Glovacki-Bernardi [8, 9], Barbara Štebih [39]; sjevernojadransko mjesto Bribir: Nada Ivanetić [12, 13]; grad Osijek: Snježana Kordić [21]; slavonsko mjesto Orubica: Nada Ivanetić [11]; jugoistočna Slavonija: Tomislav Talanga [42]; istočna Slavonija: Barbara Štebih [40]; Šibenik i okolica: Slavka Gulin [10]; razgovorni jezik u Dalmaciji: Željka Matulina [26]; južna Gacka: Mirjana Dasović [4].

⁶ Gorski kotar: Fužine, Brod Moravice; Dalmacija: Trogir, Vrgada, Lastovo, Pag, Imotski; Istra: Pićan, Labin; Kvarnersko primorje: Rukavac, Tribalj; Podravina: Gola; Lika: Sv. Rok, Podlapac, Gacka dolina (popis korištenih rječnika uvršten u popisu literature).

⁷ Brod Moravice: Katica Jakovac, rođ. 1922; Katarina Jakovac, rođ. 1952; Marica Rački, rođ. 1962; Split: Antonio Brajković, rođ. 1977; Trogir: Marijana Radić, rođ. 1980; Dugi otok: Ivanica Lovrić, rođ. 1979; Zadar: Ivan Šatalić, rođ. 1979; Buzet: Ratko Krulčić, rođ. 1968, Gordana Krulčić, rođ. 1969, Adam Krulčić, rođ. 1989; Metković: Jakica Bjeliš, rođ. 1965; Dubrovnik: Ivo Orešković, rođ. 1968.

2. Nadregionalne njemačke posuđenice

Na temelju analiziranog korpusa ustanovljen je određeni broj njemačkih posuđenica koji se javlja u svim ispitanim govorima. Ove će se riječi za potrebe ovoga rada nazvati nadregionalnim njemačkim posuđenicama. Neposredno iz njemačkoga jezika posuđenih njemačkih nadregionalizama ima ukupno 355, od toga su 226 imenice koje pripadaju različitim semantičkim sferama.

Gastronomija: *ajnpren, buhtla, cug, cušpajz, fila, fruštik, gemiš, germa, kifla, kinderjaje, knedla, kremšnita, kuglof, prezle, putar, saft, šnicla, šnita, špek, špricer, štaub, štirka, štrudla, štruca, zemička.*

Tehnika: *anlaser, auspuh, blenda, blic, borer, bormašina, bremsa, brener, dihtung, dizna, felga, gepek, getriba, hauba, kiler, kuplung, kuršlus, šalter, šteker, vešmašina.*

Odjeća i obuća: *ancug, falta, filc, fudra, gojzerica, halter, kragna, kuta, mašna, rajf, sokne, šilterica, šlapa, šlic, šnala, šnjure, šos, španga, štikla, štrample, tregeri, veš, vindjakna, žnjiravci.*

Obrt i zanatstvo: *bajc, ceh, cvek, drot, drucker, farba, fuš, kajla, klamarica, klanfa, kombinirke, krama, kramp, malter, mišung, nitna, pac, pakung, sajla, šalung, šajba, šaraf, šina, šihta, šmirgl-papir, špenadla, šperploča, špic, šprica, špula, šrafčiger, štift, tipla, tišl(j)eraj, vaservaga, vinta.*

Domaćinstvo, kuća i okućnica: *beštek, feder, flaša, firange, ganak, gatre, gelender, grif, grunt, hala, krigla, lajsna, lojtre, lumera, obrliht, partviš, pegla, piksa, pleh, rama, rerna, ringla, roleta, roštijl, šank, šiber-vrata, šlifer, špaher, špajza, štala, štanga, štenge, štepdeka, štok, štrik, šupa, tacna.*

Vojska: *befel, felbaba, geler.*

Bolesti: *bruh, fras, piknja.*

Društveni život: *bina, birtaš, birtija, fajrunt, kunst, kupleraj, lumperaj, ringišpil, špica, špil, štih, štimung.*

Ljudi i ljudske osobine: *cimer, cimerica, fahman, flundra, frajer, frajla, hahar, hohštapler, huncut, junferica, kelner, luftiguz, maher, maler/moler, pacer, picajzla, purger, šintar, šljaker, šminker, šnajder, štreber, šuster, Švabo, švercer, tišl(j)er.*

Uporabni predmeti: *ceker, cigaršpic, cucla, cvikeri, fajerica, kištra, luftmadrac, pendrek, ruksak, šalabahter, šlahuh, šlajbuk, štambijl, taška, vikler, ziherica.*

Ostalo: *caka, drek, feler, fleka, frtalj, glanc, krah, larma, lokne, luft, peh, placa, sic, šahta, šlif, šlus, šoferšajba, špancir, štand, štos, štranga, štreka, šuder, urlab.*

Neke imenične posuđenice koje su u nadregionalnoj uporabi također su i sastavnice frazema u hrvatskome jeziku i rjeđe se rabe izvan tih struktura: u *hipu*, imati *pik* na koga, od *šuba*. Nekoliko je frazema čije su sastavnice njemački nadregionalizmi, a mogu se upotrijebiti i izvan sintagme: oteći kao *buhtla* 'jako oteći', *buhtla* 'vrsta

peciva'; imati *klikere* 'biti bistar', *kliker* '1. špekula; 2. lampica'; u *leru* 'prazan hod motora', *ler* 'prazno'.

Nadregionalnih njemačkih posuđenica koje je hrvatski posudio posredstvom njemačkog jezika ima sveukupno 40, a od toga su njih 30 imenice: *cokul*, *cukar*, *ferije*, *futrola*, *kiks*, *korpa*, *kredenac*, *kufer*, *kurbla*, *lampa*, *mantil*, *marš*, *mašina*, *mebl*, *muštra*, *paradajz*, *preša*, *pult*, *pumpa*, *regrut*, *rola*, *runda*, *samt*, *soldat*, *špag*, *špalir*, *špigel*, *štof*, *tepih*, *ura*. Neprava se njemačka posuđenica *figa* rabi samo kao sastavnica frazema: *držati fige*, *pokazati fige*, *imati figu u džepu*.

3. Semantička prilagodba imeničnih nadregionalizama

Kod preuzimanja nove riječi obično se preuzima i njezino značenje. Kada se značenje modela i replike podudara, dolazi do tzv. nulte semantičke ekstenzije. [5:65] U nadregionalnih njemačkih posuđenica utvrđenih korpusom takvu pojavu bilježe uglavnom one riječi koje u jeziku davaocu imaju samo jedno značenje, a označavaju nešto konkretno. Često se radi o tehničkim ili kulinarskim izrazima, ali i o izrazima iz drugih semantičkih sfera gdje je s preuzimanjem predmeta preuzet i njegov naziv, npr. *anlaser* < *Anlasser*, *auspuh* < *Auspuff*, *beštek* < *Besteck*, *bormašina* < *Bohrmaschine*, *fajerica* < *Feuerzeug*, *felga* < *Felge*, *germa* < *Germ*, *kifla* < *Kipfel*, *prezle* < *Brösel* i dr. Rijetko se događa da se više značenja jedne riječi prenosi u jezik primatelj, npr. riječ *pakung* označava 'omot' i 'vrstu kure za kosu'; *pleh* ima značenje 'lim' i 'plitica za pečenje', *šalter* je 'prozorčić u poslovnoj prostoriji' i 'električni prekidač'.

Ipak se često nakon preuzimanja, tj. prilagodbe posuđenice u jeziku primatelja odvijaju određene semantičke promjene koje se mogu odnositi na opseg ili procjenu značenja. Što se tiče opsega, značenje se može suziti ili povećati. S obzirom na to da jedna riječ rijetko ima samo jedno značenje, u procesu semantičke prilagodbe često dolazi do suženja značenja višeznačnih riječi. Ono predstavlja specijalizaciju od općeg značenja na specifično, tehničko, a to u većine primjera znači da se s posuđenicom prenosi samo jedno specifično značenje. [5:16] Pritom se može suziti opseg značenja ili značenjsko polje riječi. Najčešće se sužava opseg značenja jer se u trenutku jezičnog dodira isključuju sva potencijalna značenja situacijskim kontekstom te se riječ povezuje s dotičnim denotatom. [13:95] Jedno se značenje preuzima zbog potrebe imenovanja konkretnog pojma, npr. njemačka posuđenica *ancug* (*Anzug*) u hrvatskome jeziku označava samo 'odjevni predmet', *terna* (*Röhre*) samo 'pećnicu', riječ *šlic* (*Schlit*) samo 'rasporak' itd. Primjer za sužavanje u značenjskom polju je riječ *ringla* koja u hrvatskome jeziku označava samo 'kolut na štednjaku', a ne 'kolut općenito'.

U ovoj fazi semantičke prilagodbe posuđenica u jeziku primatelju može dobiti nova značenja koja u jeziku davatelju ne postoje te se radi o proširenju broja i polja značenja. Da bi do takvih promjena došlo, moraju biti ispunjena dva osnovna uvjeta: 1) potpuna integracija posuđenice u leksički sustav jezika primatelja i 2) njezina slobodna uporaba (kao i svaka druga domaća riječ) unutar tog sustava. [5:169] Prema

tome proširenje značenja je pojava isključivo sekundarne adaptacije. Semantičke se promjene mogu odnositi na opseg ili procjenu značenja. U pogledu opsega, u procesu promjene značenja uvijek postoji neka veza između novog i starog značenja, koja se zasniva bilo na obliku riječi ili na srodnosti značenja. [33:188] Tako postoje četiri osnovna tipa semantičkih promjena: 1) metafora (sličnost po značenju), 2) metonimija (povezanost po značenju), 3) pučka etimologija (sličnost po obliku) i 4) elipsa (povezanost po obliku). U pogledu vrednovanja značenja, promjene se mogu kretati u dva smjera: u smjeru pogoršanja (pejorizacija ili derogacija) i u smjeru poboljšanja značenja (ameliorizacija).

3.1 Metafora

Među njemačkim nadregionalizmima moguće je utvrditi dvije vrste posuđenica kod kojih se odvijao proces metaforizacije: u jednih se uz prvobitno značenje upotrebljava i preneseno značenje. Primjer za to je posuđenica *šlah* koja uz značenje 'zračnica' ima i značenje 'kolut za plivanje', a ovo drugo poslužilo je kao podloga za preneseno značenje u smislu 'naslaga na tijelu', npr. *ja vidim onaj šlah na trbuhu i ono salo što mi ispadne iz traperica kad se sagnem*.⁸ Istu pojavu bilježi posuđenica *štos* koja uz značenje 'hrpa' također označava i pojam 'pošalica', ali može označiti i neko neispunjeno obećanje, npr. *Jeftiniji dizel vladin najnoviji štos*.⁹ U drugih je metaforizacijom uslijedio odmak od izvornog značenja koji se više i ne koristi. Tako se riječ *caka* rijetko rabi u značenju 'nazubljeni dio', dok je puno proširenije značenje 'bitna, a naoko nevidljiva stvar': *Bivši ministar ... upozorava međutim da ipak ima jedna caka u tom uzajamnom zadovoljstvu i suradnji između HVO-a i hrvatskih vlasti*.¹⁰ Riječ *fras* označavala je 'vrstu bolesti s grčevima', a danas se koristi u sintagmi *dobiti/doživjeti fras* u značenju 'pretrpjeti strah'. Njemačka posuđenica *šlam* se više ne rabi u prvotnom značenju 'mulj', već samo u prenesenom značenju 'ljudi s dna društva'. Riječ *šljaka* u supstandardu označava 'teški, fizički rad'.¹¹ Sljedeći izvadak iz jednoga članka objavljenog u hrvatskom dnevnom tisku sadrži nekoliko nadregionalnih njemačkih posuđenica koje se u tekstu koriste u prenesenom značenju: *Promijenio je dva trenera u sezoni ... no ni treći ... očito nema šampionski štih. ... Plavi puk peče ... što ... Dinamova igra nije "blues plavih bluza" već običan šrot ... najvažnije je da smogne snage da sve te "frajere i blefere" ... najuri iz Maksimira. Ne pomete li sav taj šlam, i njemu su dani odbrojani*.¹²

⁸ Komentar u jednom blogu na internetskoj stranici www.blog.hr

⁹ Večernji list, 23.05.2006, rubrika: manager.hr.

¹⁰ Večernji list, 22.04.2005, rubrika: vijesti iz Hrvatske.

¹¹ Posuđenica *šljaka* prvotno je preuzeta u njezinom izvornom značenju 'zgura, troska'. Kao takva ima status usvojenice, dok se posuđenica u prenesenom značenju rabi u supstandardu. U prvom primjeru radi se o nultoj semantičkoj ekstenziji, u drugome o metafori.

¹² Jutarnji list, 05.05.2001, rubrika: šport.

Njemačke posuđenice korištene u navedenom primjeru imaju preneseno značenje, a njihova upotreba je stilski uvjetovana: posuđenica *štih* u izvornome značenju označava 'bod u kartanju'. Međutim danas se mnogo više koristi njezino preneseno značenje 'prepoznatljivo svojstvo', a korištena sintagma *šampionski štih* cijelom tekstu daje jednu stilsku obojenost koja upućuje na nešto 'uzvišeno', nešto što je teško dostići. Potpuno suprotan efekt postignut je korištenjem njemačke posuđenice *šrot*¹³ u njezinom prenesenom značenju 'ono što je najlošije u nekoj vrsti'. Riječ *frajer* u neutralnoj stilskoj upotrebi znači 'momak' općenito, ali se može koristiti i u pejorativnom značenju 'površna, bahata osoba' ili pak 'neupućena osoba'¹⁴. Ovo zadnje značenje ide ukorak sa značenjem engleske posuđenice *blefer*, a na povezanost tih dvaju pojmova ukazuju i korišteni navodni znakovi u tekstu. Njemačka riječ *šljam* u hrvatskome se jeziku koristi u metaforiziranom značenju 'ološ', a to je značenje riječ dobila nakon što je preuzeta u hrvatski jezik, dakle uslijed sekundarne semantičke prilagodbe.

Frazemi po svojoj prirodi imaju preneseno značenje. U korpusu su sadržani idiomi koji su ili prevedeni iz njemačkoga jezika, kao npr. *nemati dunsta* 'nemati pojma', *cakun-pakun* 'sve u redu', *imati pik na koga* 'okomiti se na koga' ili je njemačka posuđenica postala sastavnica frazema u hrvatskome jeziku, npr. *imati klikere* 'biti pametan', *imati lufta* 'imati vremena' itd.

3.2 Metonimija¹⁵

Riječ *cimer* u trenutku preuzimanja iz njemačkoga jezika u hrvatski je imala značenje 'soba'. Danas se njemačka posuđenica *cimer* rijetko koristi u tom značenju jer je ona sekundarnom semantičkom prilagodbom proširila značenje označavajući 'sustanara'. Posuđenica *pacer* preuzeta je od njemačke riječi *Patzer*, a obje imaju značenje 'pogreška'. U hrvatskome se jeziku značenje riječi *pacer* proširilo, označavajući i 'nespretnu osobu', prvo značenje nije preuzeto. Pod *picajzlom* se u hrvatskome jeziku najprije misli na 'sitničavu osobu', dakle njezino preneseno značenje. Prvo značenje 'stidna uš' poznata je samo u nekim regijama [35]. Riječ *partviš* označava prvotno 'vrstu metle', ali se u prenesenom smislu također rabi za 'visoku, mršavu osobu, uspravnog držanja'. Njemačka posuđenica *šlapa* u trenutku transfera preuzeta je u značenju 'papuča', a slobodnom upotrebom nakon integracije proširila je svoje značenje označavajući i 'osobu koja nema čvrst karakter'. Od riječi *šminka* nastao je pojam *šminker* koji označava 'osobu koja drži do svojega izgleda'.

¹³ Njemačka posuđenica *šrot* se (prema Aniću) u hrvatskome jeziku koristi također u prvome značenju '1. sitna sačma; 2. grubo samljeven kukuruz; 3. bezvrijedan otpad'.

¹⁴ Značenja preuzeta iz *Velikoga rječnika hrvatskoga jezika*.

¹⁵ Ova se analiza temelji na utvrđenom značenju riječi iz korpusa [35], a dodatno je provjereno u *Velikome rječniku hrvatskoga jezika* Vladimira Anića [1].

3.3 Pučka etimologija

Kod ove vrste semantičke prilagodbe radi se o preobrazbi neke riječi ili dijela riječi čije značenje govornici jezika primatelja ne razumiju tako da je glasovno i sadržajno približe nekoj domaćoj ili bolje poznatoj riječi. [43:128] Među nadregionalnim njemačkim posuđenicama takvu pojavu bilježe riječi *auspuh* i *lumperaj*. Riječ *auspuh* preuzeta je iz njemačkog *Auspuff*: prvi dio riječi *aus-* zadržao se u njemačkoj posuđenici, dok je drugi dio *-puh* nastao pučkom etimologijom prema hrvatskoj riječi *puhati*. Imenica *lumperaj* potječe od njemačke riječi *Lump* sa značenjem 'luralica, odrpanac', ali u nas imenica ima značenje 'uživanje u alkoholu uz glasno pjevanje'. Do pomaka u značenju je vjerojatno došlo pučkom etimologijom, tj. povezivanjem posuđenoga supstrata *lump* s hrvatskim glasovnim srođnicima *lupanje*. [43:129]

3.4 Elipsa

Ova je semantička pojava vezana za morfološku prilagodbu, jer se uz skraćivanje riječi značenje cijele riječi prenosi na preostali dio riječi, npr. *birtija* < Wirtshaus; *druker* < Druckknopf; *fajrunt* < Feierabend; *kombinirke* < Kombinierzange, *ler* > Leerlauf; *pegla* < Bügeleisen; *šilterica* < Schildkappe; *šnjure* < Schnürsenkel, *špancir* < Spaziergang; *štikla* < Stöckelschuh, *štrample* < Strampelhöschen, *ziherica* < Sicherheitsnadel, *žnjiravci* < Schnürsenkel.

3.5 Pejorizacija ili derogacija

Pogoršanje značenja se može utvrditi samo među riječima koje označavaju osobe. Pritom se najčešće uz neutralno značenje posuđene javlja i pejorativno značenje, kao kod riječi *fahman* 'stručnjak' koja se uz prvotno značenje 'stručnjak' sve više upotrebljava i u pejorativnom značenju 'lukava osoba'. Riječ *frajer* proširila je značenje 'neoženjeni mladić' općenito u 'mladić', no ima i pejorativno značenje 'uobražen, neupućen mladić'. Slični proces prošla je i riječ *frajla* čije se prvo značenje 'neudana žena' sve više napušta te, osobito ako se nalazi u sintagmi s pridjevom *star*, uzmiče izrazu s pejorativnim značenjem 'stara cura'. Od riječi *Bürger* još se odavno u hrvatskome uvriježio izraz *purger* koji je u početku označavao stanovnika grada Zagreba, ali također pogrdno označava 'malograđanina'.

Pogrdni nazivi za osobe nisu samo nastale od posuđenica koje u polazišnom jeziku označavaju osobe: od riječi *grinta* u značenju 'krasta' razvio se pogrdni izraz 'čangrizava osoba'. Imenica *picaizla* preuzeta je iz njemačkog u značenju 'stidna uš' te s vremenom proširila značenje u 'sitničava osoba'. Njemačka posuđenica *muštra* je u odnosu na podložak *Muster* proširila svoje značenjsko polje, te osim 'uzorka' može značiti i 'sumnjivog, prevrtljivog čovjeka'.

Kod dvaju nadregionalnih glagolskih njemačkih posuđenica uslijedio je prvo morfološki proces nominalizacije, a nakon toga u fazi sekundarne semantičke prilagodbe i derogacija značenja: njemačka riječ *Zug* 'gutljaj' u hrvatskome je jeziku proširila značenje i zatim dobila oznaku pejorativnosti: u žargonu se rabi riječ *cugati* u značenju 'piti alkohol', a iz ovoga glagola nastala je imenica *cuger* ili varijanta *cugaroš* u značenju 'pijanac'. Riječ *cvikeraš* '1. osoba koja nosi naočale; 2. pren. bojažljiva osoba' u hrvatskome je nastala na temelju glagolske posuđenice *cvikati* koja je proširila značenje, te uz prvotno značenje 'poništiti voznu kartu' ima značenje 'bojati se'.

3.6 Ameliorizacija

Samo je mali broj njemačkih posuđenica dobio poboljšano značenje u odnosu na značenje u jeziku davatelju. Od nadregionalnih njemačkih posuđenica takvu pojavu ne bilježi nijedna riječ.

4. Zaključak

Semantička analiza utvrđenih imeničnih nadregionalnih posuđenica pokazuje njihovu potpunu prilagođenost hrvatskom jeziku. Njemačke posuđenice prolaze razne stupnjeve semantičke prilagodbe: ustanovljeni su primjeri nulte semantičke ekstenzije, uglavnom tamo gdje riječi u polazišnom jeziku imaju samo jedno značenje ili kod tehničkih i kulinarskih izraza. Suženje značenja su većinom prošle one posuđenice kod kojih je prilikom preuzimanja konkretnog pojma preuzet i njegov naziv. Veliki broj primjera prošao je fazu proširenja značenja u obliku metafore, kao što je to slučaj kod većine utvrđenih imeničnih posuđenica, i metonimije. Analiza semantičke prilagodbe imeničnih nadregionalizama također je pokazala primjere pučke etimologije. Jedan dio nadregionalnih njemačkih posuđenica dobio je pejorativno značenje u hrvatskome jeziku. Primjer za poboljšanje značenja nije utvrđen. Provedena analiza značenjske prilagodbe njemačkih posuđenica u našem jeziku pokazala je da se jedan oveci broj nadregionalizama slobodno razvio u hrvatskome jeziku što govori o tome koliko su njemačke posuđenice integrirane u njegov leksički sustav.

IZVORI I LITERATURA

- [1] Anić, Vladimir (2005.). Veliki rječnik hrvatskog jezika. Zagreb: Novi liber.
- [2] Babić, Stjepan (1990.). Njemačke posuđenice u hrvatskom jeziku. Hrvatska jezikoslovna čitanka, Zagreb: Globus: 214-224.
- [3] Bujan-Kovačević, Zlata (1999.). Fužinarski kaj. Matica Hrvatske Delnice s podružnicom Fužine.

- [4] Dasović, M. - Kranjčević, M. (2003.). Germanizmi u čakavskim mjesnim govorima južne Cacke. Grad Otočac, 7. Otočac: Katedra Čakavskoga sabora pokrajine Cacke: 139. – 167.
- [5] Filipović, Rudolf (1986.). Teorija jezika u kontaktu. Uvod u lingvistiku jezičnih dodira. Zagreb: JAZU i Školska knjiga.
- [6] Geiger, Vladimir/Kučera, Mario (1995.). Iz povijesti Nijemaca na hrvatskim prostorima, U: VDG Jahrbuch, Znanstveni skup „Nijemci i Austrijanci u hrvatskom kulturnom krugu“: 85–92.
- [7] Geić, Duško - Šilović, Mirko Slade (1994.). Rječnik trogirskog čakavskog govora. Trogir: Muzej grada Trogira.
- [8] Glovacki-Bernardi, Zrinjka (1993.). O njemačkim elementima u zagrebačkom govoru i hrvatskom književnom jeziku. Zagreb: Zbornik radova Rječnik i društvo: 93. – 96.
- [9] Glovacki-Bernardi, Zrinjka (1998.). Deutsche Lehnwörter in der Stadtsprache von Zagreb. Frankfurt/M.: P. Lang.
- [10] Gulin, Slavka (1993.). Germanismen in der Umgangssprache des Šibeniker Gebietes. Zadar: Diplomski rad Filozofskog fakulteta u Zadru. Rukopis.
- [11] Ivanetić, Nada (1996.). Deutsche Entlehnungen in Orubica/Slawonien. Zagreb: Zagreber germanistische Beiträge, 7: 87 – 107.
- [12] Ivanetić, Nada (1997.). Germanismen in der čakavischen Mundart von Bribir. Zagreb: Zagreber germanistische Beiträge, 6: 109. - 129.
- [13] Ivanetić, Nada (2000.). Germanizmi u jednom čakavskom govoru. Rijeka: Zbornik radova Riječki filološki dani, III: 159. - 170.
- [14] Ivanetić, Nada (2001.). Germanizmi kao komponente supstandardne frazeologije. Rijeka: Riječ, 7, Hrvatsko filološko društvo: 35. – 45.
- [15] Japunčić, Mile (1996.). Rječnik sv. Roka. Zagreb: D-Graf.
- [16] Jernej, Josip (1956.). Sugli italianismi penetrati nel serbo-croato negli ultimi cento anni. Studia Romanica.
- [17] Jurišić, Blaž (1973.). Rječnik govora otoka Vrgade. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti.
- [18] Jurković, Viktor (1969.). Brodmoravičko narječje. Brod-Moravice: Osnovna škola Brod-Moravice.
- [19] Jurković Viktor (1981.). Brodmoravički kraj. Zagreb: u izdanju autora.
- [20] Karakaš, Jure (2001.). Podlapac. Gospić: Lika press.
- [21] Kordić, Snježana (1991.). Germanizmi u osječkom govoru danas. U: Andrijašević, M./Vrhovac, I. (izd.) Prožimanje kultura i jezika. Zagreb: HDPL, 89. - 97.

- [22] Kranjčević, Milan (2003.). Ričnik gacke čakavščine. Kompoljski divan. Katedra Čakavskog sabora pokrajine Gacke. Rijeka: Graftrade.
- [23] Kućarić, Kristo (2001.). Rječnik starih i stranih riječi u lastovskome govoru. Split: u izdanju autora.
- [24] Kustić, Nikola (2002.). Čakavski govor grada Paga s rječnikom. Zagreb: Društvo Pažana i prijatelja grada Paga.
- [25] Magner, Thomas F. (1966.). A Zagreb kajkavian dialect: Penn State Studies, 18.
- [26] Matulina, Željka (1995.). Germanizmi u razgovornom jeziku u Dalmaciji. U: VDG Jahrbuch, Znanstveni skup "Nijemci i Austrijanci u hrvatskom kulturnom krugu": 71. – 81.
- [27] Milevoj, Marijan (1994.). Vadin po Nase. Rječnik labinskog govora. Labin: u izdanju autora.
- [28] Mohorovičić-Maričin, Franjo (2001.). Rječnik čakavskog govora Rukavca i bliže okolice. Rijeka Opatija Matulji: Adamić, Katedra čakavskog sabora Opatija.
- [29] Muhvić-Dimanovski, Vesna (1996.). Njemački kao jezik posrednik pri posuđivanju iz engleskoga u hrvatski, Zagreb: Suvremena lingvistika, 41/42: 457. - 464.
- [30] Piškorec, Velimir (1991.). Germanizmi u govoru Đurđevca, U: Andrijašević, M./Vrhovac, I. (izd.) Prožimanje kultura i jezika. Zagreb: HDPL, 99. – 109.
- [31] Piškorec, Velimir (1997.). Deutsches Lehnwort in der kajkavisch-kroatischen Mundart von Đurđevac in Kroatien. Frankfurt/M.: P. Lang.
- [32] Ropac, Berislav (2001.). Rječnik stranih riječi u čakavskom govoru Triblja. Zagreb: kopriva-graf.
- [33] Sočanac, Lelija (2004.). Hrvatsko - talijanski jezični dodiri: s rječnikom talijanizama u standardnome hrvatskom jeziku i dubrovačkoj dramskoj književnosti. Zagreb: Nakladni zavod Globus.
- [34] Stojić, Aneta (2004.). Njemačke posuđenice u titlovanim filmovima i serijama. Rijeka: Zbornik radova skupa Riječki filološki dani, 5: 505. -514.
- [35] Stojić, Aneta (2005.). Hrvatsko-njemački jezični dodiri (sinkronijski i dijakronijski pristup). Zadar: Sveučilište u Zadru: neobjavljena disertacija.
- [36] Stojić, Aneta (2006.). Der Status deutscher Lehnwörter im Kroatischen. Zagreb: Zagreber germanistische Beiträge. BH9: 37. - 49.
- [37] Šamija, Ivan Branko (2001.). Rječnik imotskoga govora. Zagreb: Zavičajni klub Imočana.
- [38] Šonje, Jure et al. (2000.). Rječnik hrvatskoga jezika. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža i Školska knjiga.
- [39] Štebih, Barbara (2002.). Germanizmi u zagrebačkom govoru. Zagreb: Kaj, časopis za književnost, umjetnost i kulturu, 5/6: 31. - 36.

- [40] Štebih, Barbara (2003.). Adaptacije germanizma u iločkom govoru. Zagreb: Rasprave instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje, 29: 293. - 323.
- [41] Ružić, Šime (1999.). Pićan i pićonski idiomi. Pula: CASH Histria Croatica.
- [42] Talanga, Tomislav (1990.). Germanizmi naši svagdašnji. Godišnjak OMH, Vinkovci, 8 (12): 129. - 162.
- [43] Talanga, Tomislav (1996.). Germanizmi u nas motivirani pučkom etimologijom. Godišnjak OMH, Vinkovci, 14: 127. - 137.
- [44] Večenaj, Ivan/Lončarić, Mijo (1997.). Rječnik govora Gole. Srednjopodravska kakjaviština. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.
- [45] Žepić, Stanko (1993.). Deutsche Sprache in kroatischen und serbischen Grammatiken des 18. Jahrhunderts. Phonetik. U: Muhr, R: Internationale Arbeiten zum österreichischen Deutsch und seinen nachbarsprachlichen Bezügen: 79. - 93.
- [46] Žepić, Stanko (1996.). Austrijski njemački u Hrvatskoj. Đurđevečki zbornik: 309 - 319.

ZUSAMMENFASSUNG

Aneta Stojić

SEMANTISCHE ANPASSUNG ÜBERREGIONALER DEUTSCHER LEHNWÖRTER IM KROATISCHEN (AM BEISPIEL DES SUBSTANTIVS)

Dieser Beitrag beschäftigt sich mit deutschen Lehnwörtern in der kroatischen Sprache. Nach Analyse linguistischer Arbeiten, die deutsche Lehnwörter in verschiedenen kroatischen Ortssprachen bearbeiten, aktueller Wörterbücher unterschiedlicher kroatischer Ortssprachen sowie zusätzlicher Befragung von Sprechern verschiedener kroatischer Ortssprachen entstand ein Verzeichnis von überregionalen deutschen Lehnwörtern, die einer semantischen Analyse unterzogen wurden. Die verschiedenen Möglichkeiten der semantischen Anpassung sowie der Grad der Anpassung an die kroatische Sprache wird am Beispiel des Substantivs demonstriert.

Schlüsselwörter: deutsche Lehnwörter, räumliche Schichtung, semantische

Anpassung